

Otokar Březina nejen v Čechách

PETR HOLMAN

Věnováno památce Karla Brušáka (2. 7. 1913 – 3. 6. 2004)

Mnohokrát¹ a vždy s temně významným vraštěním obočí se už mluvilo a psalo o tom, že nebytí onoho „tragického vězení řeči“ (Stefan Zweig) či „zpropadené voliéry Čech“ (Jaroslav Seifert), dnes snad už nejkomentovanější básník, esejista a epistolograf dosáhl by proslulosti a konstantního ohlasu v době ještě mnohem kratší, než se tak posléze a jistě k radosti oné tehdejší i dnes nejsoučasnější „círky březinovské“ (F. X. Šalda) stalo. Toho se mimo jiné dotkl i Jiří Paukert-Kuběna: „Otokar Březina je dnes v národě přítomen, jako kdyby žil mezi námi – a víc: kongres stíhá kongres, akce akci, a podávají si tu ruce všichni lidé dobré vůle, milovníci slova i velké osobnosti našich novodobých dějin.“² Přehled toho, co se v souvislosti s jeho jménem odehrávalo mimo geografické a duchovní „území“ básníkovy vlasti, tak jen potvrdí (proč vlastně?) onu už od nepaměti známou, i když v Čechách samotných stále jaksi nepochopitelně zastíranou a jako „nový“ objev stále a „věčně znova“ předkládanou pravdu o nezpochybnitelně nadnárodním a (ostatně už od devadesátých let předminulého století) dobře známém faktu o minimálně evropském významu této zcela nečesky výjimečné osobnosti.

V tomto příspěvku se nebudeme zabývat většinou zahraničních článků a studií otiskovaných v tisku a časopisecky, i když právě takovéto téma by si podrobnější zpracování nepochybně zasloužilo – jistě nejenom proto, že se mezi nimi (vedle dnes již

1] Za jakákoliv laskavá upozornění na bibliografické údaje dalších a dosud snad ještě nezaznamenaných cizojazyčných březinovských (knižních, časopiseckých, bibliofilských a jiných) prací, studií, tisků, překladů atd. budeme velmi vděční.

2] Gratulační dopis z 5. 3. 2005 Ferdinandu Höferovi k devadesátinám, rukopis; pozdější přetisk in *Bulletin Společnosti Otokara Březiny* 37, březen 2005, s. 5–8.

legendární polemiky Františka Václava Krejčího a Eduarda Alberta³ nebo dobově důležitého článku Adolfa Donatha o nové české poezii v lipské *Gesellschaft*⁴) vyskytují například historicky vůbec první, a to německé překlady Březinových básní. Další a též i mnohem pozdější převody básní a esejů, tentokrát už do mnoha dalších jazyků včetně esperanta a latiny,⁵ znovu a v ještě vyšší míře potvrzující již výše konstatované a ostatně už odedávna zcela přirozené začlenění Březinova díla do evropského literárního kontextu, byly tehdy i dnes (a i nadále jsou) uveřejňovány povětšinou jen časopisecky. Avšak: za důležitý signál „druhého života“ či jakési „nové současnosti“ Březinových textů můžeme považovat i skutečnost, že *Hudba pramenů* už nyní existuje také v elektronické podobě⁶ nebo že úplné esejistické dílo včetně esejů z pozůstalosti bylo přeloženo do Braillova písma a bylo tak – vůbec poprvé a spolu s dalšími texty – zpřístupněno i další, ne nevýznamné celosvětové skupině zájemců o českou literaturu.⁷

Nebudeme tedy v této souvislosti tentokrát podrobněji mluvit o plejádě jmen zahraničních básníků a prozaiků, bohemistů i nebohemistů, literárních i jiných historiků a teoretiků, filozofů, estetiků, překladatelů, vykladačů, novinářů, redaktorů nebo recenzentů.

3] Na Krejčího kritickou studii Český mystik a symbolista (*Rozhledy* 4, 1894–1895, č. 10, s. 577–587), věnovanou rozboru *Tajemných dálek*, reagoval univerzitní profesor chirurgie v Innsbrucku a ve Vídni, publicista a překladatel české poezie Eduard Albert německým článkem Metakritik (*Die Politik* 4. 9. 1895), a vyprovokoval tak Krejčího odpověď, publikovanou ve 12. čísle téhož ročníku *Rozhledů* (s. 748–751).

4] Jedenácté číslo přineslo informaci o knihách vydaných Moderní revuí a významné ocenění Březinových a Karáskových básní (podrobněji Březina 2004: 409).
5] Tedy včetně prací a překladů známého esperantisty Theodora Kiliana; viz i dále. Úplný latinský překlad Březinových básní (jako samizdat 1983) pořizovaný Janem Šprinclem nebyl dosud publikován; ukázky porůznu v časopisech v Německu, Francii atd., u nás např. v příloze *Symfonie bratrských hlasů* ke sborníku *Stavba ve výši* (Brno 1970; zde i množství překladů do dalších jazyků), či ve *Zprávách Jednoty klasických filologů* 14, 1972, č. 1–3, s. 56–57). Jedna ze strojopisných kopií se údajně měla nacházet i v Biblioteca Vaticana; nejsoučasnější snahy (začátek června 2005) o nalezení tohoto exempláře však tuto skutečnost nepotvrdily (podrobněji Holman 2003a: 11).

6] <http://users.ox.ac.uk/~tayl0010/hudba.htm> [přístup 2006–06–30]

7] <http://knihovna2.brailnet.cz/knihy/poezie> [přístup 2006–06–30]

tů⁸ (ale též teozofů, duchovních cestovatelů a dobrodruhů, „ctitelů a znalců“ s Březinovým jménem často spjatých v souvislostech vskutku nejroztodivnějších), kteří se v odborných i jiných revuích, časopisech atd. (s dnes již mnohdy nevypátratelnými úmysly) k jeho dílu vyjadřovali a uveřejňovali tu své často pozoruhodné, protože reálně i metaforicky *zpoza hranic Čech*, a tedy *odjinud, jinak* (ani dnes však není pravidlem, že tudíž nutně ostřeji, dynamičtěji, kritičtěji, a tedy opět zase *jinak*) viděné březinovské studie, překlady (též překlady textů a fragmentů textů publikovaných u nás), kritiky, recenze, postřehy, glosy, po 25. březnu 1929 též i fundované nekrology s překlady básní a podobně, jak je zachycují dřívější i současnější bibliografie (1969, 1971, 1988, 1996, 2003).

Už předem tedy naznačujeme, že nebudeme mluvit ani o jménech jako například Charles Baudelaire, Dante Alighieri, Ernest Hello, Friedrich Hölderlin, Pierre Teilhard de Chardin, Maurice Maeterlinck, Thomas de Quincey, Juliusz Słowacki, Paul Valéry, Paul Verlaine a potažmo i mimo Evropu Walt Whitman, Robinson Jeffers, Rabíndranáth Thákur a jiní, s kterými byl Březina rovněž

8] Jen namátkou a především to byli (v abecedním pořádku) například Fran Albrecht, Hermann Bahr, Ivan Ballo, Konstantin Dmitrijevič Balmont, Horváth Béla, Alfred Ludvikovič Bem (Boehm), Tamás Berkes, Oton Berkopec, Hans Bethge, Hartmut Binder, Penka Caneva-Blenika, Božidar Borko, Felix Braun, Karel Brušák, Martin Buber, Václav Burian, Carleton Myles Bulkin, Witold Bunikiewicz, Clarice Ann Cloutier, Branko Černi, Tine Debeljak, Richard Dehmel, Fuscién Dominois, Adolf Donath, Xavier Galmiche, Ferdinand Gregori, Marta Grimma, Fran(čišek) Ksaver Grivec, Igo Gruden, Otto Hauser, Urs Heftrich, Michel-Léon Hirsch, Franz Höbling, Camill Hoffmann, Hugo von Hofmansthal, Lawrence Hyde, Paweł Hulka-Laskowski, David Chirico, Alexandru Iacobescu, Anne Jamieson, Hana Jechová-Voisine, Alfred Jensen, Boris Jovov, Jalo Kalima, Valerie Kamenskaja, Dušan Karpatský, Rudolf Kassner, Valentin Kiparski, Ferdo Kozak, Jovan Kršić, Karel Kuchař, F. Lannes, Ernst Lissauer, Ettore Lo Gatto, Božo Lovrić, Emil Lucka, Antoni Madej, Hilary Majkowski, Antonín Měšťan, Oleg Michajlovič Malevič, Jooseppi Julius Mikkola, Alfred Mombert, James Duncan Naughton, Jevgenij Nėdzelskij, Rudolf Pannwitz, Mijodrag Parunovać, Jean Pasquier, Edith Patai, Otto Pick, Andrzej Piotrowski, Rainer Maria Rilke, Luigi Salvini, Sergej Savinov, František Sedláček, Percy Paul Phineas Selver, Walter Schamschula, Johannes Schlaf, Wilhelm von Scholz, Boris Sokolov, Hugo Sonnenschein, Herbert Steiner, Jarmila Stojčevská, Marjan Szykowski, Anthony Tognazzini, Viktori Kustaa Trast, Ludwig Ullmann, Marie Under, Josef Vojvodík, Irena Vorel-Czempińska, Milan Vrbanić, Jakob Wassermann, Ellen S. Wester, Franz Werfel, Walery Wiliński, Irina Wutsdorff, Józef Zarek, Emil Zegadłowicz, Stefan Zweig a mnoho dalších.

srovnáván. Na některých vybraných příkladech se jen v náznaku a bez jakéhokoli nároku na úplnost pokusíme načrtnout, jak se jeho dílo (především jen některá samostatná knižní vydání, knižně publikované studie a monografie, jednotlivé práce ve sbornících, antologiích, ale i v některých jiných, často jen velmi příležitostných publikacích a tiscích) objevovalo – a nutno podotknout, že s hodnocením převážně pozitivním – za hranicemi Čech a jak napomáhalo šíření dobrého jména české literatury *jinde*.

Zdá se, že jedním z vůbec prvních (od)vážnějších pokusů o zahraniční propagaci Březinova díla byla zamýšlená, avšak tehdy ani později nerealizovaná italská antologie z moderní evropské literatury *La Poesia Universale nel Secolo XIX. (Poesie straniere moderne – nelle migliori traduzioni italiane)* s překladem básně Víno silných (sbírka *Svítání na západě*). Její přípravy se ujal Pietro Bonetti, doklady k ní nalezneme v příslušných Březinových dopisech. Italský zájem o českého symbolistu se výrazněji projevil o více než třicet let později, kdy v Římě uveřejnil svou rozsáhlou hodnotící stať s ukázkami vlastních překladů *Un poeta ceco moderno: O. Březina* Ettore Lo Gatto,⁹ pokračoval a pokračuje i dál, jak dosvědčují některé překlady Luigiho Salviniho¹⁰ nebo už z dřívější literatury známá disertační práce Alberta di Paola a podobně.

Ve svých dopisech se Březina zmiňuje také o polských překladech Zenona Przesmyckého (Miriamy), určených pro rovněž nikdy nerealizovanou antologii; ukázky z ní vyšly (už roku 1886) jen časopisecky (podrobněji Březina 2004: 289–290). Je třeba připomenout, že vedle Przesmyckého má další zásluhu na uvedení

9) *Rivista di Letterature Slave (Organo della Sezione Slava dell' Instituto per l' Evropa Orientale)* 5, září–říjen 1930, sv. 5, s. [317]–442. – Týž autor již o rok dříve napsal i známý nekrolog O. Březina, *Rivista di Letterature Slave*, 1929, sv. 6, s. 473–457.

10) Za všechny např. báseň *I constructori del templo* (Stavitelé chrámu) v publikaci *Il Coralo di S. Venceslao (La poesia religiosa presso gli Slavi, Vol. I)*, Brescia 1942, s. 162–168, nebo jeho současnější překlad básně *Moje matka*, součást příležitostného tisku identického názvu (*Moje Matka. Se čtyřmi překlady*, 1968); kromě italského překladu tisk obsahuje ještě překlad latinský (Jan Šprinc), německý (Otto František Babler) a starší anglický (Paul Selver).

Březinových veršů a esejů do polského prostředí také Maciej Szukiewicz a jeho překlady v krakovském časopisu *Życie* (srov. tamtéž: 452–453). Ještě později svými překlady a literárněvědnými pracemi přispěli i Jerzy Pogonowski a Antoni Madej,¹¹ jehož rozsáhlejší výbor (22 básní ze všech básnických sbírek) podle Emanuela Chalupného a jeho přehledu evropských březinovských ohlasů do roku 1941 představuje „první soustavnější výbor z poezie Březinovy v jazycích slovanských vůbec“ (Chalupný 1941: 224).¹² Chalupný také vyzdvihuje další, dnes zcela neznámý, nedocenený a – pokud je nám známo – nikdy nepublikovaný překlad úplného básnického díla a *Hudby pramenů*, který pořídila a roku 1939 dokončila básnířka Irena Vorel-Czempińska.¹³

Máme-li mluvit o Březinově současnosti v Polsku, připomeňme kupříkladu monografii Józefa Zarka¹⁴ nebo básníkovo zastoupení čtyřiařiceti básněmi v antologii uspořádané Jackem Baluchem *Czescy symboliści, dekadenci, anarchiści przelomu XIX i XX wieku*;¹⁵ na těchto překladech se podíleli mimo jiné též pořadatel a především Anna Kamińska. Bez (nepochybně významné) zajímavosti ovšem není ani skutečnost, že již na začátku sedmdesátých let Březinovy básně překládala i pozdější nositelka Nobelovy ceny Wisława Szymborska.¹⁶ V posledních letech se Březinovi věnoval Leszek Engelking; nový překlad básně *Příroda* byl otištěn v časopise *Tygiel Kultury* a další jeho práce i jinde.¹⁷

11] J. Pogonowski: *Twórczość Otokara Březiny. Studium z literatury czeskiej* (1936), A. Madej: *Z poezyj Otokara Brzeziny* (1936).

12] Březinu však mj. už dřív překládal i Witold Bunikiewicz; tak např. báseň *Když nebe vaše okna ozáří...* byla otištěna v jeho antologii *Współczesna liryka czeska* (1924, s. 46). Další ukázky se objevovaly i později, např. báseň *Nad všemi ohni a vodami...* v překladu Andrzeje Piotrowskiho v *Życie i myśl*, 1959, č. 11 až 12, s. 3–4.

13] Ukázky *Kurjer Poznański* 29. 10. 1936, 27. 3. 1938 a 14. 8. 1938; též *Slowo narodowe*, novoroční číslo 1938).

14] *Eseistyka Otokara Březiny. W kręgu dylematów symbolisty* (1979).

15] Vyšlo 1983, Březinovy básně na s. [69]–124.

16] O. Březina: *Przyroda; Pieśń o słońcu, ziemi, wodach i tajemnicy ognia; Ręce*, in *Antologia poezji czeskiej i słowackiej XX wieku*, ed. A. Włodek, 1972, s. 20–26.

17] *Tygiel Kultury* 1998, č. 6–8; např. *Przegląd Artystyczno-Literacki* 1998, č. 10.

Dílčí překlady Březiny do estonštiny a lotyštiny (ve výběru uveřejněné prozatím pouze časopisecky nebo jako součást antologie) byly pořízeny Martou Underovou a Martou Grimmovou; v Chalupného sborníku se o nich podrobněji zmiňuje Hanuš Entner (Chalupný 1941: 11, 225–227).¹⁸

Už v době svého vzniku poněkud rozporně hodnocené ruské překlady Konstantina Dmitrijeviče Balmonta¹⁹ a Sergeje Savinova²⁰ byly později nahrazeny moderními překlady Viktorie Kamenkové a Olega Michajloviče Maleviče; ty byly doposud publikovány jen v revui zahraniční literatury *Diapazon*.²¹ Překládáním Březiny do ruštiny se však už dříve zabývali i další; asi v letech 1920 až 1947 k nim patřila i v Kolíně žijící ruská emigrantka, učitelka jazyků a hudby Jekatěrina Nikolajevna Matvejeva – její překlad básnického díla nebyl rovněž nikdy publikován, od konce druhé světové války po tomto rukopise (a údajně také po svazečku Březinových dopisů jí adresovaných) už jakékoli další stopy scházejí.

Mluvíme-li dál o oblasti slovanských jazyků, není možné nepřipomenout bulharský překlad Březiny první esejistické knihy²² a nezdůraznit mimořádný význam nejsoučasnejší rozsáh-

18] Původní verze in *Nová Říše* 1932, č. 7, s. 15–16.

19] Srov. Březina 2004: 1466–1467 a příslušná místa v tam zmíněné práci K. D. Balmont: *Duše Českých zemí ve slovech a činech*, ed. D. Kšicová, 2001; především kapitola 4: Krystalický básník Otokar Březina, s. 89–115.

20] Srov. např. překlad básně Eto pěli gorjaščije zvjozdy (Praga 1922, kniha 2, c. 9) nebo Savinových článků Jak jsem poznal O. Březinu (*Sever a východ* 6, 1930, č. 3, s. 100–104); Savinov Březinovy verše nejen překládal, ale Březina tyto překlady četl a kritizoval (Březina 2004: 1401, 1519). – Jiné překlady básní, které však už Březina s největší pravděpodobností k dispozici neměl, pořídil Jevgenij Nėdzelskij uveřejnil (pod stejným titulem) až mnohem později (1954).

21] Č. 1 (217), leden–duben 1994, s. 223–234. – Další ukázky (celkem 12 básní a esej Nebezpečí sklizně) byly spolu s úvodem O. M. Maleviče O Otokaru Březinovi později otištěny také in *Otokar Březina 2003* (Holman 2003b: 239–273).

22] Podle informace pod zkratkou (Vop) v *Lidové demokracii* 24. 4. 1969, s. 4: Jak o tom sní srdce. (Překlad *Hudby pramenů* do bulharštiny Marií Šisovou.) – Březina byl ostatně zastoupen básní Hvězd hasnou tisíce... (překlad Penka Caneva-Blenika) i v antologii Ljudmily Stojanove *Slavjanskí poeti* (1950, s. 302–303).

lé antologie překladů české poezie do chorvatštiny *Zlatna knjiga češskog pjesništva* (Zlatá kniha českého básnictví, 2003) v edičním uspořádání Dušana Karpatského.²³ O dřívějších překladech do chorvatštiny, slovinštiny a srbštiny podrobněji pojednal Václav Burian (Chalupný 1941: 229–232).²⁴ – O skutečnosti, že Jarmila Stojčevská připravuje překlad Březinova díla do makedonštiny, jsme se zmínili jinde (Holman 2003: 274–277);²⁵ publikován zatím nebyl.

Rozsáhlou a pro poznání Březinova díla ve světě velevýznamnou oblast Německa a Rakouska podrobně popsal ve výše zmíněné práci Emanuel Chalupný. Je dnes nutno znovu zdůraznit a znovu připomenout, že první průkopnické německé překlady (Emil Saudek, Franz Werfel, Otto Pick, Pavel Eisner, později Stanislav Mágr, Otto František Babler aj.)²⁶ představovaly vůbec první ucelenější seznámení ciziny s básnickým dílem. Podrobně o nich ve své knize propagací a interpretací mluví Emil Saudek²⁷ (některé další detaily viz na příslušných místech

23] O. Březina je zde zastoupen pěti básněmi.

24] Překlady nejen veršů a esejů, ale původní samostatné studie, črty i překlady fragmentů domácích studií (např. Zdeňka Záhoře) byly uveřejněny především v časopisech, revuích, denících, listech pro mládež atd.: *Dom in Svet*, *Gajret*, *Hrvatska Njiva*, *Katoliški Obzornik*, *Književni Jug*, *Ljubljanski zvon*, *Mentor*, *Misao*, *Mlada Hrvatska*, *Novi Čovjek*, *Omladina*, *Pregled*, *Savremenik*, *Slovenec* a jinde.

25] Zde otištěny i dvě ukázky (Priroda, zasenuvnyje na slobodata) spolu s českým originálem; původně in *Kulturní život, kulturně-osvětové sdružení Makedonie*, 1990, leden–únor, č. 1–2, s. 26–27.

26] Otokar Březina: *Hände. Gedichte* (1908); Ott[!]okar Březina: *Hymnen* (1913, 2. vyd. 1917); *Tschechische Anthologie. Vrchlický–Sova–Březina* ([1917], 2. vyd. 1922); *Baumeister am Tempel* [1920]; *Winde von Mittag nach Mitternacht*. München [1920]; Ott[!]okar Březina: *Über allen Feuern und Wassern* [1921]; *Musik der Quellen* [1923]; *Neun Gedichte. Weihung des Lebens. (Zum 60. Geburtstag des Dichters am 13. September 1928...)*, [1928]; *Von der Sendung der Kunst. Aus Briefen und Essays* [1928]; *Das Werk des Todes. (Mit Genehmigung der Erben des Dichters...)* [1930]; *Pfingstsonntag* [1937]; *Motiv z Beethovena. Ein Motiv aus Beethoven* (1938, překlad této básně vyšel už roku 1926: *Aus dem Geistesleben der Gegenwart*, Beilage zur *Essener Volkzeitung*, 59. Jahrg., Nr. 4, Essen, Montag den 25. Januar 1926).

27] *Pod oblohou Otokara Březiny* (1928, v tiráži 1929). – K některým aspektům recepce Březinova díla německými autory se ostatně současní badatelé vrací konstantně, viz např. práci Donalda G. Daviaua (University of California

Březina 2004). Poslední výbor z veršů (zrcadlové vydání) *Meiner Hände sanfte Last* pořídil Walter Schamschula.²⁸ Ale nejen to. Právě německá bohemistika věnuje Březinovi pozornost i dnes. Jako příklad zmiňme překlady Urse Heftricha (kromě novinových otisků) začleněné do některých jeho soukromých tisků, ale především jeho rozsáhlou práci *Otokar Březina, Zur Rezeption Schopenhauers und Nietzsche in tschechischen Symbolismus*.²⁹ Vůbec nejnovějším počinem zatím zůstává monografie Josefa Vojvodíka *Symbolismus in Spannungsfeld zwischen ästhetischer und Eschatologischer Existenz. Motivische Semantik in lyrischen Werk von Otokar Březina* (1998). Lze jen uvítat, že tato práce – další zásadní a také co do navržené a bezezbytku i prakticky realizované metodologie objevný příspěvek k březinovskému bádání a de facto pohled nejsoučasnější literární vědy na Březinu – byla doplněna a rozšířena a její nová verze nedávno vyšla i česky, a to pod titulem *Od estetismu k eschatonu. Modely světa a existence v lyrickém díle Otokara Březiny. Rekonstrukce symbolických paradigmat* (2004).³⁰

Riverside) *Hermann Bahr: An Extraordinary Example of Transnational Networking, With Special Reference to Central Europe* (cit. podle textu zveřejněného na internetové adrese www.kakanien.ac.at/beitr/ncs/DDaviau1.pdf): „Bahr strongly supported Czech authors and artists by publicizing them in his writings, none more than the symbolic poet Otokar Březina, whom he promoted often in his published diaries and even heralded in England, calling him ‚the greatest poet of Bohemia and at this moment the most powerful rhapsodic poet alive.‘ [...] In his view, Březina combined Walt Whitman and Dostoevski and had European dimensions. He enthusiastically greeted the German translation *Winde von Mittag nach Mitternacht* by Emil Saudek and Stefan Zweig in 1922 [...] and in 1923 he expressed the hope that Březina would win the Nobel prize for literature, for which he was a candidate. [...] Through his writings Bahr played a role in spreading awareness of Czech literature and culture throughout Europe“ [přístup 2006–06–30].

28] Mainz: Dieterich'sche Verlagsbuchhandlung, 2002; srov. též Schamschula 1996: 391–406.

29] Beiträge zur Slavischen Philologie 2, ed. W. Potthoff, Heidelberg 1993. – Ve stejném roce mj. vyšel i březinovský frekvenční slovník autora této stati *Frequenzwörterbuch zum Lyrischen Werk von Otokar Březina*. Bausteine zur Slavischen Philologie und Kulturgeschichte, Reihe A: Slavistische Forschungen, Neue Folge 4 (64), I. (xiii+486 p. p.), II. (487–1281 p. p.), 1993.

30] Vyšlo v únoru 2005 (srov. též Holman 2005a).

Ani anglicky mluvící země nezůstávaly co do zájmu o Březino-vo dílo pozadu. Vedle dobové příležitostné recenze Selverovy knihy (viz níže) Lawrence Hyda³¹ to byl právě Percy Paul Phineas Selver, který svou (vlastními překlady dokumentovanou) studii *Otakar Březina. A Study in Czech Literature* (1921)³² a svými antologiemi, kde byl vedle mnoha dalších českých básníků pravidelně uváděn také Březina, významně přispěl k poznání básníka na britských ostrovech. Tyto antologie byly vydávány v letech 1912–1946³³ a patří i dnes ke „zlatému fondu“ Březinových textů v angličtině, i když tehdejší průkopnické Selverovy překlady – podobně jako jiné dobové překlady do dalších jazyků – jsou dnes již považovány za poněkud zastaralé. Paul Selver nebyl jediným překladatelem Březiny do angličtiny. Také další, povětšinou již pozdější práce (1929, 1942, 1958, 1969, 1970, 1973, 1982) přinesly nové ukázky překladatelského umění a nových překladatelských technik. K jejich autorům patří například Clarence A. Manning, Roderick A. Ginsburg, Charles Heitzman, Watson Kirkconnell, Alfred French nebo Edith Pargeterová (podrobněji Kovtun 1988).

Odhlédneme-li však na chvíli od překladů, jeden ze snad vůbec nejpozoruhodnějších, nejen březinovských a nejen edičních činů, které kdy na britských ostrovech vznikly, významných po mnoha stránkách, ještě dnes vyvolávajících živou vděčnost i dojetí a vážících se nejen k české literatuře, jsou verše a prózy některých našich básníků, jež byly asi v letech 1942–1944 vydá-

31] Otakar Březina – A Czech Mystic, *The Slavonic and East European Review*, 1924, č. 6, s. [547]–557. – Ve 13. svazku stejného časopisu vyšel o pět let později i nekrolog Arne Nováka Otakar Březina. Obituary 1929, č. 22, s. 206 až 209).

32] Recenze např. F. Chudoba, *The Slavonic Review*, 1922, č. 1, s. 259–261. Některé Selverovy překlady vyšly později i samostatně, např. esej Cíle (Aims), *Soma*, září 1931, č. 347, s. 62–67.

33] *An anthology of modern Bohemian poetry* [1912]; *Anthology of modern Slavonic literature in prose and verse. With and introduction and literary notes* (1919); *Modern Czech poetry, selected texts with translations and an introduction* (1920); *An anthology of Czechoslovak literature* (1929); *A century of Czech and Slovak poetry* [1946].

ny Vojenskou katolickou duchovní službou v Anglii. Mezi těmi-
to brožurkami kapesního formátu (roku 1943, respektive 1944
vydanými také souborně), tištěnými (cyklostylovanými?) relativ-
ně dobře čitelnými verzálkami, je i několik svazečků vybraných
básní ze všech sbírek (a esej Slovo); pod názvem *Výbor z básní
Otakara Březiny* byly tehdy vydány jako duchovní útěcha pro
české letce...³⁴

K současným překladatelům Březinových prací do angličtiny
patří James Duncan Naughton,³⁵ Clarice Ann Cloutierová³⁶ a Car-
leton Myles Bulkin. Právě posledně jmenovaný překvapil svým
úplným, bohatě pozitivně recenzovaným anglickým vydáním
Březinovy druhé knihy esejů.³⁷ Roku 2004 vydali své překlady
i David Chirico a Anne Jamiesonová – společně s předmluvou
Radojky Miljevičové, překlady dvou středověkých anonymů
a dalšími českými a slovenskými básnickými texty tvoří součást
česko-(slovensko)-anglického vydání antologie *Free Association*,
věnované památce Karla Brušáka.³⁸

K dalším rozsáhlejším překladům Březiny do germánských
jazyků patří švédská *Källornas Musik (Hudba pramenů)*, kterou
pořádila Ellen S. Westerová (pseud. E. Weer) a kterou s úvodem
Arne Nováka vydalo stockholmské nakladatelství Albert Bonniers
Förlag roku 1928. Překlad vznikl téměř překotně v době, kdy byl
právě šedesátiletý básník už posedmé nominován na Nobelovu

34] Několik dochovaných exemplářů je uloženo např. v knihovně londýnské
School of Slavonic Languages, v Praze v Památníku národního písemnictví a ve
sbírkách knihovny Libri prohibiti.

35] Překlad básně byl otištěn v *The New Presence* (Prague), March 1999, s. 26–27.

36] Zrcadlové překlady básní *Moje matka*, *Vzpomínka* a *Úsměv života* (in Hol-
man 2003b: 278–283).

37] *Hidden History* (1997), některé recenze např.: *The Prague Post* 8. 9. 1998; *The
New Presence*, březen 1999; *Rain Taxi*, jaro 1999 aj. Ukázky (úplné texty a frag-
menty současných verzí esejů *Přítomnost*, *Dílo smrti* a *Skryté dějiny*) otištěny in
Holman 2003: 182–228.

38] *Free Association. An Anthology of Czech and Slovak Poetry in Honour of
Karel Brušák*, ed. R. Miljević (2004). Anglické překlady pořídili Marcus da Costa,
Alfred Thomas, James Naughton, Radojka Miljevičová, David Chirico, Anne
Jamieson, Zora Milenković, David Short, Tim Beasley-Murray, Isabel Clements-
Jewery, Robert B. Pynsent, Kevin Power, Donald Rayfield, Barbara Day, Derek
Paton.

cenu za literaturu a kdy se spekulovalo, ba v Čechách i vážněji věřilo, že tato cena bude udělena právě jemu.³⁹

O významné finské antologii (též s překlady Březiny) *Slaavi-laisten Krijallisunksien Kultainen Kirja* (Zlatá kniha slovanských literatur)⁴⁰ překladatele a editora Viktori Kustaa Trasta a o jeho rozsáhlé bohemistické činnosti se v uvedené práci zmiňuje Emanuel Chalupný. – A mluvíce už o ugrofinských jazycích, rozhodně bychom neměli opominout ani dřívější, a tím méně současné překlady nebo literárněvědné aktivity maďarských autorů, příkladně ještě známou předválečnou antologii české a slovenské poezie, svazek překladů veršů a esejů Hapa Bély *Rejtett történelem* (Skryté dějiny) nebo komparatistickou studii Tamáse Berkese.⁴¹

Z oblasti románských jazyků (o italštině viz výše) se už v půli třicátých let objevily i překlady do francouzštiny a rumunštiny,⁴² patrně jako reakce na průkopnický čin Hanuše Jelínka *Anthologie de la poésie tchèque* (1930), který významně předznamenal pozdější uvedení moderní české literatury do Francie i do dalších francouzsky mluvících zemí.⁴³ Dosud nejobsáhlejší knižně vydanou prací je soubor Michela-Léona Hirsche *Poèmes de Otokar Březina*; knihu s překlady dvaadvaceti básní autor doprovodil

39] Otokar Březina byl nominován v letech 1916, 1917, 1918, 1920, 1921, 1925, 1928, 1929 (podrobněji viz Březina 2004: 1039; k historii švédského překladu tamtéž: 1580).

40] Součást edice *Zlatých knih různých písemnictví* (1936).

41] *Cseh és szlovák költők antológiája* (1936, překlady Březinových textů Horváth Béla, Edith Patai); Otokar Březina v českém a maďarském kontextu, *Česká literatura*, 1999, č. 1, s. 63–70.

42] *Poème de Otokar Březina* (Deset básní), přel. A. Iacobescu (1933).

43] Podobné (různě kvalitní) antologie překladů byly vydávány i po válce; jako příklad uveďme jen *Poésie Tchécoslovaque contemporaine* (1958) nebo rozsáhlé týmové dílo více než dvaceti předních francouzských básníků *Anthologie de la poésie tchèque et slovaque* (1987). Koordinátor a současně jeden z překladatelů tohoto pozoruhodného projektu Jacques Gaucheron je tu zastoupen překlady Fráni Šrámka, Vítězslava Nezvala, Františka Halase, Jaroslava Seiferta, Josefa Kainara, ale také Otokara Březiny. K pokusu o francouzskou podobu Karla Hynka Máchy se mj. váže poznámka Zdeňka Hrbaty v jeho recenzi *Francouzský „úvod“ do naší poezie* (Tvorba 20. 1. 1988): „Bohužel se ovšem potvrdilo i to, že ‚nepřeložitelnost‘ Máchovy poezie do francouzštiny je již pravidlem.“

také vlastní předmlouvou.⁴⁴ V současné době se Březinou intenzivněji zabývá Xavier Galmiche.

Až donedávna neexistoval překlad Březinových veršů do španělštiny. O to většího překvapení se čtenáři dočkali roku 1999, kdy byl v Buenos Aires zásluhou Heleny Voldanové v jednom svazku publikován úplný překlad *Hudby pramenů* a výběr z veršů (sedm z třiceti básní je zde uvedeno dvojjazyčně) *Música de manantiales y selección de poemas*, doplněný fragmentem studie Jana Blahoslava Čapka *Básník vesmíru a člověka* (1968) a poznámkou překladatelky a editorky v jedné osobě.⁴⁵

Naznačili jsme už dříve, že Březinovy básně byly překládány také do esperanta. Pokud víme, první pořídil roku 1922 Stanislav Schulhof a společně s dalšími ukázkami je začlenil do své antologie *Bohemaj grenatoj* (1922). Text staršího překladu eseje Stavba ve výši, pořízený rovněž již zmíněným známým překladatelem a propagátorem esperanta Theodorem Kilianem, byl nedávno zpřístupněn také elektronicky.⁴⁶ Jak ale uvádí internetový soupis *Esperantaj publikaĵoj en la jaroj 1945–1968 (ĉeĥaj kaj slovakaj aŭtoroj)*,⁴⁷ po roce 1945 už žádné další překlady Březinových prací nevznikly.

44) Vyšlo 1935. Závěrečný odstavec předmluvy datované „Paris, octobre 1933“, obsahuje mj. i toto poděkování: „A présent guidé, le lecteur reste juge. Qu'il me permette de remercier ici, pour les conceptions et l'aide qu'ils m'ont prodigués, M. F.–X. Salda, aux conversations et aux livres duquel je dois tant, MM. Palivec et Kupka, qui ont bien voulu réviser les traductions, et M. Hanus Jelinek, si nécessaire aux Français qui abordent la poésie tchécoslovaque.“ O tomto překladu psal mj. F. X. Šalda (*Zápisník* 8, s. 53): „Přebásnění je velmi dobré, nejen ze struktury, ale i z kouzla březinovského ztrácí se v nejlepších číslech velmi málo.“ K použité technice překladu (rytmizovaná próza) však poznamenal: „Není pochyby, že se při tom ztratí mnoho z básní psaných formou uzavřenou jako například Čisté jitra. Zde ovšem by musil kapitulovat i sebevětší básník–překladatel.“

45) Je třeba zdůraznit, že u nás jen málo známá a dosud zcela nedocenená autorka připravila a knižně vydala i překlady dalších autorů (K. Čapek, Dagmar Čapková, Komenský, Mahen, Vančura). Na uveřejnění čeká téměř 5000 stran (!) výběru z Komenského, dále mj. J. Čapek, Durych, Janáček, Karafiát, Kvapil, Seifert, *Antología de la poesía Checa del siglo XX* nebo dvousvazková *La Comunidad Checa en la Argentina*.

46) Podrobněji viz např. adresy www.mujiweb.cz/Kultura/malovec/Konstru nebo www.eo.wikipedia.org/wiki/Otokar_B%C5%98EZINA [přístup 2006–06–30].

47) www.mujiweb.cz/Kultura/malovec/1945.htm [přístup 2006–06–30]

O Březinových faktických i domnělých inspiracích Indií bylo v minulosti i v současnosti napsáno a poznamenáno leccos (například Vincenc Lesný, Zdeněk Záhoř, Oldřich Králík, Rudolf Havel, Petr Holman), na okraj a jen pro doplnění poznamenejme, že jeden z exemplářů výše zmíněného úplného anglického překladu *Skrytých dějin* obdržel také světoznámý hráč na sitár, neúnavný popularizátor indické klasické hudby, přítel The Beatles a důvěrný přítel George Harrisona Ravi Shankar (Holman 2005b), a že v budoucnu není vyloučena ani možnost přetlumočení Březinova díla do hindštiny; jednalo by se tedy o historicky vůbec první překlad do novindického jazyka vůbec...

Literatura

BŘEZINA, Otokar

2004 *Korespondence* 1, ed. P. Holman (Brno: Host)

HOLMAN, Petr

2003a Březina v latině, *Literární noviny*, č. 22, s. 11

2005a Otokar Březina opět jinak (/Po/drobnější zpráva o nevěstní události), *Aluze*, č. 1, s. 191–196

2005b *Splněný sen. Chvilé s Ravim a Anoushkou Shankarovými / A Dream Fulfilled. A Moment Spent with Ravi and Anoushka Shankar.* Katalog 60. mezinárodního hudebního festivalu Pražské jaro, s. 94–97

HOLMAN, Petr (ed.)

2003b *Otokar Březina 2003* (Tišnov: Sursum)

CHALUPNÝ, Emanuel

1941 *Stavitel chrámu. Památník básníka a myslitele Otokara Březiny* (Praha: Čin)

KOVTUN, George J.

1988 *Czech and Slovak Literature in English* (Washington: Library of Congress)

SCHAMSCHULA, Walter

1996 *Geschichte der tschechischen Literatur 2* (Köln am Rhein: Böhlau)

PaedDr. Petr Holman, Univerzita Karlova, Praha